

SOSYAL GÜVENLİK ALACAKLARINDA ZAMANAŞIMI ve HAKKIN DÜŞMESİ

Akın ŞİMŞEK^(*)

1 - GİRİŞ

Uygulamada, zamanaşımı “Yasanın belli ettiği koşullar altında belli bir sürenin geçmesi ve bunun sonucunda kimi hakların kazanılması ya da düşmesi”, hakkın düşmesi ise “Yasa, sözleşme ya da yargıcın saptadığı belli bir süre içinde, kullanılmaması yüzünden bir hakkın ortadan kalkması” olarak tanımlanmaktadır¹.

Diğer kamu borç ve alacaklarında olduğu gibi hak sahiplerinin sosyal güvenlik alacaklarında da zamanaşımı ve hak düşürücü süreler ve uygulamaya ilişkin usul ve esaslar 5510 sayılı Kanun’la belirlenmiş olup, bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümlere göre işlem yapılmaktadır.

Özellikle sigortalıların ve hak sahibi dul ve yetimlerinin Sosyal Güvenlik Kurumu’ndan (SGK) alacakları genel olarak başvuru şartına

bağlanmış olup hakların zamanında aranmamasında genel olarak beş yıllık bir zaman aşımı süresi öngörülmüş ve beş yıllık sürenin dolumundan sonra yapılan başvurularda başvuru tarihinden veya başvuru tarihini takip eden ay başından itibaren hakkın kazanılmasına imkan sağlanmıştır.

Bu makalede mevzuat hükümleri ile birlikte kişilerin sosyal güvenlik alacaklarında zamanaşımı uygulaması ve hak düşürücü sürelerden ve hangi sürelerde hak kaybindan kurtulacaklarından bahsedilecektir

2- MEVZUAT HÜKÜMLERİ

Sosyal güvenlik alacaklarında zamanaşımı uygulaması ve hak düşürücü süreler 5510 sayılı Kanun’un “Zamanaşımı, hakkın düşmesi ve avans” başlıklı 97’nci maddesinde “*Bu Kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde, iş kazası, meslek hastalığı, vazife malûllüğü ve ölüm hallerinde bağlanması gereken gelir ve aylıkların, hak-*

^(*) Kamu Yönetimi Uzmanı, Rekabet Kurumu Basım ve Yayın Müdürü

¹ TDK Büyük Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

kın kazanıldığı tarihten itibaren beş yıl içinde istenmeyen kısmı zamanaşımına uğrar.

Kuruma müracaat etmemenin haklı bir sebebe dayandığını genel hükümlere göre ispat edenler hakkında, yukarıdaki hükümler uygulanmaz.

Kısa vadeli sigorta kollarından ve ölüm sigortasından kazanılan diğer haklar, hakkın doğduğu tarihten itibaren beş yıl içinde istenmezse düşer.

Bu Kanuna göre bağlanan gelir ve aylıklarının tahakkuk ettirildiği tarihlerden itibaren aralıksız altı ay sonuna kadar tahsil etmeyenlerin gelir ve aylıkları, gelir ve aylık bağlanma şartlarının devam edip etmediğinin tespiti amacıyla durdurulur.

Genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin alacakları, hakkı doğuran olayın öğrenildiği tarihten itibaren iki yıl içinde istenmezse zamanaşımına uğrar, hakkı doğuran olay tarihinden itibaren ise beş yıl sonunda düşer.” Denilmek suretiyle konu hüküm altına alınmıştır.

Ayrıca Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin² “Zamanaşımının mahiyeti ve süresi” başlıklı 118'nci maddesinde “Kanuna dayanılarak Kurumca açılacak tazminat ve rücu davaları, on yıllık zamanaşımına tabidir. Zamanaşımı tarihi; rücu konusu gelir ve aylıklar bakımından Kurumun onay tarihinden, masraf ve ödemeler için ise masraf veya ödeme tarihinden itibaren başlar.

Kanunda aksine hüküm bulunmayan, iş kazası, meslek hastalığı ve ölüm hâllerinde bağlanması gereken gelir ve aylıklara hak kazanıldığı tarihten itibaren, talep tarihi beş yılı aştığında, talep tarihinden geriye doğru beş yıllık kısmı hak sahiplerine ödenir. Geriye kalan kısım ise zamanaşımına uğrar.

Kuruma müracaat etmemenin haklı bir sebebe dayandığını ispat edenler hakkında, yukarıda-

ki ikinci fıkra hükümleri uygulanmaz.

Kısa vadeli sigorta kollarından ve ölüm sigortasından kazanılan diğer haklar, hakkın doğduğu tarihten itibaren beş yıl içinde istenmezse düşer.

Sigortalının yargı kararıyla gaipliğine karar verilmesi hâlinde, hak sahiplerine bağlanacak gelir ve aylıklarla yapılacak toptan ödemeler ve genel sağlık sigortasına ait alacakların zaman aşımı süresi, gaipliğe ilişkin kararın kesinleştiği tarihte başlar.” Denilerek konuya açıklık getirilmiştir.

Ayrıca SGK'nın 2011/58 sayılı Genelgesinde de örneklerle konuya ilişkin açıklamalar yapılmış ve sigortalılar, hak sahibi dul ve yetimleri ile uygulayıcılar açısından usul ve esaslar belirlenmiştir.

3- AYLIK BAĞLANMASINDA ZAMANAŞIMI

5510 sayılı Kanun'da hüküm bulunmayan hallerde, iş kazası, meslek hastalığı ve ölüm hallerinde bağlanması gereken gelir ve aylıkların, hakkın kazanıldığı tarihten itibaren beş yıl içinde istenmeyen kısmı zamanaşımına uğramaktadır. Zamanaşımına uğrayan sürenin tespitinde; sigortalı ve hak sahiplerinin talep tarihlerinden geriye doğru gidilerek 5 yıla kadarki bölümü ödenecek, ancak, 5 yılı aşan süreye ilişkin gelir ve aylıklar zamanaşımına uğradığından ödenmeyecektir. Bu durum olağan haller için geçerli olup sigortalı veya hak sahipleri 5 yıl içinde ağır hastalık hali, kısıtlılık gibi nedenlerle Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvurmadıklarını ispat ederlerse zamanaşımı uygulanmadan hak edilen gelir ve aylıklar hak edildiği tarihten itibaren ödenecektir. Diğer taraftan,

- 506 sayılı Kanun'un mülga 99'uncu maddesinde, iş kazalarıyla meslek hastalıkları ve ölüm sigortalılarından hak kazanılan gelir ve aylıklar

² 12.05.2010 tarih ve 27579 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

hakkı doğuran olay tarihinden itibaren beş yıl içinde ödenmezse zamanaşımına uğrayarak, yazılı istek tarihini,

- 1479 sayılı Kanun'un mülga 43'üncü maddesi gereği ise, hakkı doğuran olay tarihinden 5 yıl geçtikten sonra talepte bulunanların ölüm aylıkları, talep tarihini,

Takip eden aybaşından itibaren ödenmekte iken, iş kazası, meslek hastalığı ve ölüm hallerinde bağlanması gereken gelir ve aylıkların, hakkın kazanıldığı tarihten itibaren beş yıl içinde istenmeyen kısmı zamanaşımına uğramaktadır. Bu mülga kanun hükümlerinde; iş kazası ve meslek hastalığı ile ölüm hallerinde gelir ve aylık hakkının doğduğu tarihten itibaren 5 yıllık sürede istenmeyen gelir ve aylıklar zamanaşımına uğramakta, gelir ve aylıklar sigortalı ve hak sahiplerinin tahsis talep tarihini takip eden aybaşından itibaren bağlandığından, 2008 yılı Ekim ayı başından önce hak kazanılan gelir ve aylıkların durumu öncelikle mülga kanunlara göre değerlendirilecek ve beş yıllık sürenin dolup dolmadığına 2008 yılı Ekim ayı başı itibariyle bakılacaktır. Gelir ve aylığa hak kazanılan tarih ile 2008 yılı Ekim ayı başı arasında 5 yıldan fazla sürenin geçmiş olması halinde yapılacak ikinci işlem, 2008 yılı Ekim ayı başı ile hak sahiplerinin talebi arasında 5 yıllık sürenin geçip geçmediğinin tespit edilmesidir. Sigortalı ve hak sahiplerinin talep tarihlerinden geriye doğru gidilerek 5 yıla kadar olan bölümü ödenecek, ancak, 5 yılı aşan süre zamanaşımına uğradığından ödenmeyecektir³.

4- BAĞLANAN AYLIKLARIN TAHSİL EDİLMEMESİNDE ZAMANAŞIMI

5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 2008

yılı Ekim ayı başından önce 5434 sayılı Kanun'un 116'ncı maddesi gereğince emekli, adi malullük, vazife malullüğü, dul ve yetim aylıklarını almak üzere, bu aylıkların tahakkuk ettirildiği tarihlerden itibaren aralıksız bir yıl sonuna kadar müracaat etmeyenlerin aylıkları kesilmekteydi. Bunlardan kesilme tarihinden itibaren 5 yıl içinde yazı ile müracaat edenlere kesilen aylıkları tekrar bağlanmakta ve geçmiş müddete ait aylıkları da toptan ödenmekteydi. Bu 5 yıldan sonra müracaat edenlerin aylıkları, müracaat tarihlerini takip eden aybaşından itibaren yeniden bağlanarak ödenmekte ve geçmiş için bir şey ödenmemekteydi. Aynı şekilde 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 99'uncü, 1479 sayılı Kanun'un mülga 78'inci maddeleri gereğince herhangi bir döneme ilişkin gelir ve aylığını beş yıl içinde almayanların, söz konusu gelir ve aylıkları ödenmemekteydi.

Ancak 5510 sayılı Kanun'un aylıklarda zamanaşımını düzenleyen 97'nci maddesi ile diğer maddelerinde bağlanan gelir ve aylıklardan herhangi bir döneme ilişkin gelir ve aylığın alınmaması durumunda zamanaşımı uygulaması öngörülmemiş olup 2008 yılı Ekim ayı başından önce bağlanan gelir ve aylıklardan herhangi bir döneme ilişkin gelir ve aylığın beş yıl içinde alınmaması durumunda, alınmayan gelir ve aylığın ödeme tarihi ile 2008 yılı Ekim ayı başı arasında beş yıllık sürenin dolup dolmadığına bakılacak; 5 yıllık sürenin dolması halinde, 2008 yılı Ekim ayı başı öncesinde 5 yıllık süre ile 2008 yılı Ekim ayı başı sonrası, 5 yıllık sürenin dolmaması halinde ise 2008 yılı Ekim ayı başı öncesi ve sonrası, gelir ve aylıklar ödenecektir. Emekli Sandığı iştirakçiliği bulunan memurlar açısından bu beş yıllık

³ SGK, 2011/58 sayılı Genelge.

süre bir yıllık tahakkuktan sonra tahsil edilmeme nedeniyle geçen süre de dikkate alınarak 6 yıl olarak uygulanacaktır.

5- SÜREKLİ İŞ GÖREMEZLİK GELİRİNDE ZAMANAŞIMI

Sigortalılara iş kazası veya meslek hastalığı sigortasından geçici iş göremezlik süresince günlük geçici iş göremezlik ödeneği veya durumuna göre sürekli iş göremezlik geliri bağlanmaktadır. Bu kapsamda sigortalılardan iş kazası veya meslek hastalığı sonucu oluşan hastalık ve özürleri nedeniyle SGK'ca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurulları tarafından verilen raporlara istinaden yine SGK Sağlık Kurulu'nca meslekte kazanma gücü en az % 10 oranında azalmış bulunduğu tespit edilenler sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanmaktadırlar. Bu kapsamda gelir bağlanmasında sigortalıların mutlaka tahsis talebinde bulunmaları gerekmekte olup zamanaşımı süresinin tespitinde gelir başlangıç tarihi ile tahsis talep tarihi esas alınmaktadır. Yine aylık bağlama talebindeki zamanaşımında olduğu gibi zamanında başvurmanın haklı bir sebebe dayandığını ispat edenler hakkında zamanaşımı hükümleri uygulanmayacaktır.

6- SONUÇ

Özellikle sigortalılar ile hak sahibi dul ve yetimleri açısından sosyal güvenlik alacaklarında zamanaşımının bilinmesi büyük önem arz etmektedir. Hak sahibi bir dul veya yetimin, sigortalının vefat ettiği tarihten itibaren 5 yıl içerisinde aylık bağlanma talebinde bulunması halinde geçmişe yönelik olarak taraflarına toplu ödeme yapılmaktadır. Ancak 5 yıl geçtikten sonra başvurmaları halinde ise bu sürede başvurmamış olmaları, haklı bir sebebe de bağlı değilse, geçmişe yönelik bir ödeme yapılmamakta olup, kendi-

lerine başvuru tarihini takip eden aybaşından itibaren aylık bağlanmaktadır. Bu durumda da kişiler en az 5 yıllık aylık ödemesinden mahrum kalmaktadırlar.

Diğer taraftan kısa vadeli sigorta kollarına ödenen primlerden ve ölüm sigortasından kazanılan geçici iş göremezlik ödeneği, evlenme ve cenaze ödenekleri ile ölüm toptan ödemeleri gibi diğer ödemeler için de 5 yıllık bir zaman aşımı süresi bulunmaktadır. Bu ödemeler zamana bağlı veya bir defaya mahsus ödemeler olduğundan hakkın doğduğu tarihten itibaren 5 yıl içinde istenmezse, bu durum haklı bir sebebe de dayanmıyorsa, söz konusu süre, hak düşürücü olduğundan, bahsi geçen haklar tamamen zamanaşımına uğramakta ve bir daha talep edilememektedir.